

Original Research

***Childbearing and Family Instability: The Impact
of Children on Women's Divorce Probability
in Iran***

**Davoud Shahpari Sani¹
Mohammad Jalal Abbasi-Shavazi²**

Abstract

In recent years, the incidence of divorce in Iran has risen significantly, making it a pressing social concern. Various demographic and social factors contribute to this trend, with childbearing and the number of children in a family playing a crucial role. This study explores how the presence and number of children influence the likelihood of divorce among Iranian women. A secondary analysis of two-percent sample from the 2016 census data reveals that both childlessness and the number of children in a household significantly affect the probability of divorce among women. The findings indicate that having children reduces the likelihood of divorce, as women who have given birth during their marriage are less likely to divorce than those without children. Moreover, the study demonstrates that a higher number of children is associated with greater marital stability, with families having three or more children exhibiting higher levels of stability compared to others. The results underscore the critical role of childbearing in sustaining marital relationships in Iran. While supporting marriage and family formation, policymakers can enhance family stability by implementing policies and support systems that encourage childbearing.

¹. Ph.D. Scholar, Department of Demography, Faculty of Social Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran. dshahpari@ut.ac.ir. **(Corresponding Author)**

². Professor of Demography, University of Tehran, Iran; Academy Fellow, Vienna Institute of Demography, Austria; & Honorary Professor, Australian National University, Australia. mabbasi@ut.ac.ir

Submit Date: 2024/27/04

Accept Date: 2024/20/09

10.22051/JWSPS.2024.46973.2871

Keywords

Population Changes, Childbearing, Family Stability, Value of Children, Women's Divorce

Introduction

The family, as the fundamental social institution, plays a pivotal role in human development and the fulfillment of essential needs (Azadarmaki & Bahar, 2006: 590-591). However, this dynamic institution undergoes continuous semantic, structural, and functional transformations. Over the past century, Iranian family structures and relationships have experienced significant changes (Abbasi-Shavazi, 2017: 55; Abbasi Shavazi et al., 2009: 1309; Mohammadpur et al., 2009: 311; Shahpari Sani et al., 2021: 5). One of the most critical social challenges arising from these transformations is the rising divorce rate (Abbasi Shavazi et al., 2009: 1310; Alimondegari et al., 2016: 63-65; Askari-Nodoushan et al., 2019: 2; Azadarmaki & Bahar, 2006: 591; Sadeghi, 2016: 190). Divorce has thus become a major societal concern. Among the factors influencing marital dissolution, childbearing and the number of children are key determinants (Alimondegari et al., 2016: 64; Sadeghi, 2018: 207). Given the cultural and social fabric of Iranian society and the socioeconomic consequences of divorce for women, this study investigates the extent to which childbearing and the number of children impact the probability of divorce among Iranian women. It addresses two key research questions: (1) Does having children influence the probability of divorce among women? (2) If so, how does the number of children affect this probability?

Theoretical Framework

Various theoretical perspectives offer insights into the relationship between childbearing and marital stability. Household economics theory (Becker et al, 1977: 1146; Kaplan et al, 2020: 127), sociological approaches (Waite & Lillard, 1991: 937), and social psychology perspectives (Kaplan et al, 2020: 127) argue that children contribute to marital stability. Conversely, alternative models, such as the role conflict model (Kaplan et al, 2020: 126-127; Twenge, 2003: 576), freedom restriction model (Garvin, 1997: 128), and financial cost model (Twenge, 2003: 576-578), posit that childbearing may contribute to marital dissolution by imposing additional burdens on couples. This study integrates these theoretical perspectives to analyze the research problem.

Methods

This study employs a descriptive-analytical approach, utilizing secondary data analysis from the 2016 Iranian census (2% sample). The dataset comprises household and individual records, with the individual file containing 1,579,435 cases, of which 783,060 (49.5%) are women. Based on marital status information, the final sample includes only married (coded as 0) and divorced (coded as 1) women. The total sample consists of 436,551 women, comprising 422,363 married women and 14,188 divorced women. The study applies the Chi-square test for bivariate analysis and logistic regression for multivariate analysis.

Findings and discussion

The results reveal that childbearing and the number of children significantly impact the probability of divorce among Iranian women. Women who have given birth during their marriage are less likely to divorce than those without children. Moreover, a higher number of children contributes to greater marital stability with families having three or more children exhibiting the highest levels of stability. These findings align with household economics theory, sociological perspectives, and social psychology approaches, all of which emphasize the stabilizing role of children in marital relationships. The study concludes that in Iranian society, parental emotional attachment to children plays a crucial role in reducing divorce risk and strengthening marital bonds.

Conclusion

This study highlights the pivotal role of childbearing and the number of children in fostering marital stability among Iranian families. The findings underscore the need for policy measures that support childbearing as a means to strengthen family cohesion. Population policy planning should incorporate strategies that promote childbearing through economic incentives, housing support, and work-family balance policies, ensuring a more stable and resilient family structure.

Funding

This research and its associated publication costs were fully funded by the authors. No external financial support was received for this study.

References

- Abbasi-Shavazi, M.J (2017). Iran's Population Situation Analysis, National Institute of Population Research and UNFPA, Tehran. (Persian)
- Abbasi Shavazi, M. J., Morgan, S.P., Hosseini Chavoshi, M., & McDonald, P. (2009). Family change and continuity in Iran: Birth control use before first pregnancy. *Journal of Marriage and Family*, 71(5), 1309-1324.
- Aghajanian, A., & Thompson, V. (2013). Household size and structure in Iran: 1976-2006. *The Open Family Studies Journal*, 5(1), 1-9.
- Alimondegari, M., Ghazi Tabatabaie, M., & Sadati, S.M.H. (2016). Examining a Theoretical-Conceptual Model of Tendency to Divorce among Couples in Tehran City. *Population Policy Research*, 2(1), 61-93. (Persian)
- Andersson, G. (1997). The impact of children on divorce risks of Swedish women. *European Journal of Population/Revue Européenne de Démographie*, 13, 109-145.
- Askari-Nodoushan, A., Shams Ghahfarokhi, M., & Shams Ghahfarokhi, F. (2019). An analysis of the socioeconomic characteristics of divorce in Iran. *Strategic Research on Social Problems in Iran*, 8(2), 1-16. (Persian)
- Azadarmaki, T., & Bahar, M. (2006). Families in Iran: Changes, challenges and future. *Journal of Comparative Family Studies*, 37(4), 589-608.
- Bagi, M., & Abbasi-Shavazi, M. J. (2020). Household Dynamics in Iran: Study of Changes in Family and Household Structure over Four Decades. *Journal of Population Association of Iran*, 15(30), 203-230. doi:10.22034/jpai.2021.241891. (Persian)
- Becker, G. S., Landes, E. M., & Michael, R. T. (1977). An economic analysis of marital instability. *Journal of Political Economy*, 85(6), 1141-1187.
- Brines, J., & Joyner, K. (1999). The ties that bind: Principles of cohesion in cohabitation and marriage. *American sociological review*, 64(3), 333-355.
- Chiappori, P. A., Radchenko, N., & Salanié, B. (2018). Divorce and the duality of marital payoff. *Review of Economics of the Household*, 16, 833-858.
- Coombs, L. C., Freedman, R., Friedman, J., & Pratt, W. F. (1970). Premarital pregnancy and status before and after marriage. *American Journal of Sociology*, 75(5), 800-820.

- Coppola, L., & Di Cesare, M. (2008). How fertility and union stability interact in shaping new family patterns in Italy and Spain. *Demographic Research*, 18, 117-144.
- Durkheim, E. (1964). *The Division of Labor in Society*. New York: Free Press.
- Erlangsen, A., & Andersson, G. (2001). The impact of children on divorce risks in first and later marriages. *Rostock: Max Planck Institute for Demographic Research (MPIDR Working Papers, WP-2001-033, Max Planck Institute for Demographic Research, Rostock, Germany)*.
- Freedman, D. S., & Thornton, A. (1979). The long-term impact of pregnancy at marriage on the family's economic circumstances. *Family Planning Perspectives*, 11(1), 6-13, 18.
- Hart, R. K., Lyngstad, T. H., & Vinberg, E. (2017). Children and union dissolution across four decades: Evidence from Norway. *European Sociological Review*, 33(2), 317-331.
- Garvin, V. (1997). The Cultural Contradictions of Motherhood. *Journal of Marriage and Family*, 59(2), 492.
- Heaton, T. B. (1990). Marital stability throughout the child-rearing years. *Demography*, 27, 55-63.
- Hill, M. S. (1988). Marital stability and spouses' shared time: A multidisciplinary hypothesis. *Journal of Family Issues*, 9(4), 427-451.
- Jalovaara, M. (2013). Ressources socio-économiques et dissolution des cohabitations et des mariages. *European Journal of Population/Revue Européenne de Démographie*, 29, 167-193.
- Jennings, E. A. (2016). Predictors of marital dissolution during a period of rapid social change: Evidence from South Asia. *Demography*, 53(5), 1351-1375.
- Kaplan, A., Endeweld, M., & Herbst-Debby, A. (2020). The more the merrier? The effect of children on divorce in a pronatalist society. *Divorce in Europe: New Insights in Trends, Causes and Consequences of Relation Break-ups*, 123-143.
- Lillard, L. A., & Waite, L. J. (1993). A joint model of marital childbearing and marital disruption. *Demography*, 30(4), 653-681.

- Lutz, W. (1991). *Effects of children on divorce probabilities and of divorce on fertility: The case of Finland 1984* (IIASA Working Paper No. WP-91-035). International Institute for Applied Systems Analysis.
- Lutz, W., Wils, A. B., & Nieminen, M. (1991). The demographic dimensions of divorce: The case of Finland. *Population Studies*, 45(3), 437-453.
- Ma, L., Rizzi, E., & Turunen, J. (2019). Childlessness, sex composition of children, and divorce risks in China. *Demographic Research*, 41, 753-780.
- Mohammadpur, A., Rezaei, M., Partovi, L., & Sadeghi, R. (2009). The meaning reconstruction of family changes using grounded theory. *Journal of Family Research*, 5(3), 309-330. (Persian)
- Moltafet, H., Shahpari-Sani, D., Mohebi Meymand, M., & Hashemi, F. (2021). A Study of the dynamics of divorce in Iran in the period 2005-2015. *Journal of Family Research*, 16(4), 547-568. (Persian)
- Morgan, S. P., Lye, D. N., & Condran, G. A. (1988). Sons, daughters, and the risk of marital disruption. *American Journal of Sociology*, 94(1), 110-129.
- Murphy, M. J. (1985). Demographic and socio-economic influences on recent British marital breakdown patterns. *Population Studies*, 39(3), 441-460.
- Sadeghi, R. (2016). Socio-economic factors affecting Iranian youth divorce. *Strategic Studies on Youth and Sports*, 15(32), 189-205. (Persian)
- Sadeghi, R. (2018). Youth's assessment of the consequences of divorce and its effects on tendency to divorce in Tehran City. *Strategic Studies on Youth and Sports*, 16(38), 205-222. (Persian)
- Shahpari Sani, D., Sadeghi, R., Hadadi, J., Khajenexad, R., Hosseini, M., & Mahmoudian, H. (2021). Analysis of the demographic, social and economic situation of female-headed households in Iran. *Quarterly Journal of Women and Society*, 12(47), 1-18. (Persian)
- Svarer, M., & Verner, M. (2008). Do children stabilize relationships in Denmark? *Journal of Population Economics*, 21, 395-417.
- Statistical center of Iran. Population-Housing Censuses (1996-2016). Tehran, Iran (Persian)
- Teachman, J. D. (1982). Methodological issues in the analysis of family formation and dissolution. *Journal of Marriage and the Family*, 1037-1053.

- Thornton, A. (1977). Children and marital stability. *Journal of Marriage and the Family*, 531-540.
- Torabi, F. Askari-Nodoushan., A. , and Alimondegari, M. (2017). *Trends of marriage and family in Iran*. In Abbasi-Shavazi et al., Iran's Population Situation Analysis, National Institute of Population Research and UNFPA, Tehran. (Persian)
- Toulemon, L. (1995). The place of children in the history of couples. *Population an English Selection*, 163-186.
- Twenge, J. M., Campbell, W. K., & Foster, C. A. (2003). Parenthood and marital satisfaction: a meta analytic review. *Journal of Marriage and Family*, 65(3), 574-583.
- Vignoli, D., & Ferro, I. (2009). Rising marital disruption in Italy and its correlates. *Demographic Research*, 20, 11-36.
- Waite, L. J., & Lillard, L. A. (1991). Children and marital disruption. *American Journal of Sociology*, 96(4), 930-953.
- Xu, Q., Yu, J., & Qiu, Z. (2015). The impact of children on divorce risk. *The Journal of Chinese Sociology*, 2, 1-20.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فرزندآوری و ناپایداری خانواده: تأثیر فرزندان بر احتمال طلاق زنان در ایران

داود شهپری ثانی^۱

محمد جلال عباسی شوازی^۲

چکیده

در سال‌های اخیر، طلاق در ایران افزایش یافته و به عنوان یکی از مسائل اجتماعی مطرح است. عوامل و مشخصه‌های جمعیتی و اجتماعی متعددی بر روند افزایش طلاق مؤثر هستند که عدم داشتن فرزند و همچنین تعداد فرزندان در خانواده از آن جمله است. مقاله پیش‌رو به‌طور خاص به نحوه تغییر احتمال طلاق زنان در ایران با داشتن فرزند و تعداد فرزندان در خانواده می‌پردازد. نتایج حاصل از تحلیل ثانویه داده‌های دو درصد سرشماری سال ۱۳۹۵ نشان داد که نداشتن فرزند و تعداد آن‌ها در خانواده‌های ایرانی، احتمال طلاق زنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. به‌طوری که داشتن فرزندان در خانواده احتمال طلاق زنان را کاهش می‌دهد و زنانی که در طول دوران ازدواج خود فرزند زنده‌ای به دنیا آورده‌اند در مقابل زنانی که هیچ‌گونه تولد زنده‌ای نداشته‌اند، احتمال طلاق آن‌ها کمتر است. همچنین، افزایش تعداد فرزندان، اثر تثبیت‌کننده‌ای بر ثبات و پایداری خانواده و ازدواج دارد، به‌طوری که استحکام روابط زناشویی در خانواده‌های دارای سه فرزند و بیشتر نسبت به دیگر خانواده‌ها بیشتر است. این نتایج بیان‌گر اهمیت داشتن فرزند و تعداد آن‌ها در ثبات و پایداری روابط زناشویی در خانواده ایرانی است، بنابراین، برنامه‌های جمعیتی کشور ضمن حمایت از ازدواج و تشکیل خانواده، باید ارائه تسهیلات جهت حمایت از فرزندآوری را در دستور کار قرار دهد تا پایداری و استحکام خانواده تحکیم یابد.

^۱. دانشجوی دکتری گروه جمعیت‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

dshahpari@ut.ac.ir

^۲. استاد گروه جمعیت‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، محقق، موسسه جمعیت‌شناسی وین، اتریش و استاد افتخاری دانشگاه ملی استرالیا، استرالیا.

mabbasi@ut.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۳۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۰۸

10.22051/JWSPS.2024.46973.2871

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱۳۹۶: ۲۰۷؛ مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵-۱۳۷۵ و ملتفت و همکاران، ۱۳۹۹: ۵۵۵). این امر از حدود سه برابر شدن طلاق در کشور طی سه دهه اخیر حکایت دارد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵-۱۳۷۵ و ملتفت و همکاران، ۱۳۹۹: ۵۵۵). از سال ۱۳۷۵ به بعد نیز درصد افراد مطلقه در کشور از ۰/۳۶ به ۱/۶۷ افزایش یافته است (عسکری ندوشن و همکاران، ۱۳۹۸: ۶). همچنین میزان تعدیل شده طلاق^۱ از ۳/۲ در هزار در سال ۱۳۷۵ به ۷/۷ در هزار زن متأهل در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته است (صادقی، ۱۳۹۶: ۲۰۷ و ترابی و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۷). علاوه بر این، سهم افراد بی همسر بر اثر طلاق طی دو دهه گذشته بیش از دو برابر شده و به ترتیب برای زنان و مردان از ۰/۵ و ۰/۹ درصد جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر در سال ۱۳۸۵ به ۲/۲ و ۲/۱ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است (ترابی و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۳).

در این بین، عوامل و مشخصه‌های جمعیتی و اجتماعی متعددی بر روند افزایش طلاق مؤثرند که یکی از آنها، داشتن فرزند و تعداد آنها در خانواده است (Teachman, 1982: 1039; Lutz et al., 1991: 438-442; Lutz, 1993: 73-75; Waite & Lillard, 1991: 935-938; Toulemon, 1995: 167; Andersson, 1997: 110-112; Erlangsen & Andersson, 2001: 3; Xu et al., 2015: 2-4; Hart et al, 2017: 319). به عبارتی والد شدن مبنای مهمی برای ثبات روابط زناشویی فراهم می‌کند (Morgan et al, 1988: 112) و داشتن فرزند به‌طور کلی تضمین مهمی برای ثبات در یک رابطه زناشویی است (Waite & Lillard, 1991: 936-937; Heaton, 1990: 57; Thornton, 1977: 533). فرزندان نه تنها مهم‌ترین سرمایه‌گذاری در ازدواج هستند (Becker et al, 1977: 1145-1149)، بلکه می‌توانند احساسات و وابستگی متقابل بین زن و شوهر را نیز افزایش دهند (Durkheim, 1984: 221; Waite & Lillard, 1991: 936-937)؛ بنابراین، احتمال طلاق در زوج‌های دارای فرزند کمتر است.

با این حال، مطالعات تجربی نشان داده است که رابطه بین فرزندان و ثبات زناشویی بسیار پیچیده است. اولاً، داشتن فرزند همیشه عامل مفیدی برای ثبات یک ازدواج نیست (Waite & Lillard, 1991: 939-941). دوم، در فرآیند پویای رشد کودکان، تأثیر فرزندان بر ثبات ازدواج تغییر می‌کند (Heaton, 1990: 58). چگونگی ارتباط بین فرزندان و طلاق نیز ممکن است در

^۱. این شاخص از تقسیم تعداد طلاق‌ها در یک سال بر تعداد زنان متأهل در همان سال محاسبه می‌شود.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

اولین فرزند احتمال طلاق را در مقایسه با زنان بدون فرزند کاهش می‌دهد، درحالی که فرزندان بعدی تأثیر معکوس داشتند. در فرانسه زوج‌های بدون فرزند نسبت به زوج‌هایی که فرزند دارند، به‌طور قابل توجهی احتمال جدایی بیشتری دارند. زوج‌های دو فرزند به‌طور قابل توجهی کمتر از آنهایی که یک فرزند دارند طلاق می‌گیرند (Toulemon, 1995: 167-170). به‌طور مشابه، در سوئد داشتن فرزند و همین‌طور تعداد فرزندان خطر احتمال طلاق را کاهش می‌دهد. به‌طوری که خطر طلاق برای زنان دارای یک فرزند کمتر از زنان بدون فرزند و مجدداً برای زنان دارای دو فرزند کمتر از زنان دارای یک فرزند است (Andersson, 1997: 110). در دانمارک نیز تولدهای اضافی و تعداد زیاد فرزندان احتمال طلاق را افزایش می‌دهد (Svarer & Verner, 2008: 396-398). در ایتالیا و اسپانیا فرزندان بیشتر احتمال طلاق را کاهش می‌دهند (Coppola & Di Cesare, 2008: 136; Vignoli & Ferro, 2009: 27). مطالعه جالووارا^۱ (۲۰۱۳) در فنلاند یک اثر غیرخطی را بین فرزندان و طلاق نشان می‌دهد داشتن بیش از یک فرزند نرخ جدایی را در مقایسه با نداشتن فرزند کاهش می‌دهد، درحالی که داشتن یک فرزند بزرگ‌تر به‌طور متوسط خطر جدایی زناشویی را افزایش می‌دهد. این اثر غیرخطی ممکن است مربوط به انتخاب باشد، زیرا با توجه به هنجار دو فرزندگی در فنلاند، زوج‌هایی که اعتماد کمی به تداوم ازدواج خود دارند، کمتر احتمال دارد که صاحب فرزند دوم شوند. نتایج مطالعه هارت^۲ و همکاران (۲۰۱۷) در نروژ نشان داد زوج‌های دارای فرزند خطر طلاق کمتری دارند و خطر طلاق در سنین پایین کمتر است. اما بین زوج‌های بدون فرزند، خطر طلاق به‌طور قابل توجهی در طول زمان افزایش می‌یابد. همچنین بر اساس تعداد فرزندان خطر طلاق متفاوت است و زوج‌های دارای ۲ فرزند در مقایسه با افراد دیگر خطر طلاق کمتری دارند.

تأثیر محافظتی فرزندان بر ثبات ازدواج در جوامع در حال توسعه نیز مشاهده می‌شود. برای مثال؛ در چین فرزندان نقش مهمی در تثبیت ازدواج و حل تعارضات در ازدواج دارند. به‌طور خاص هرچه تعداد فرزندان بیشتر باشد، ازدواج پایدارتر است و خطر طلاق زوجین کمتر است. داشتن فرزندان خردسال در خانواده‌های چینی باعث دوام ازدواج زوجین می‌شود. به‌علاوه

¹. Jalovaara

². Hart

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

چارچوب نظری

طیف متنوعی از رویکردها و نظریه‌ها وجود دارد که از زوایای مختلف به رابطه موضوع فرزندآوری و طلاق پرداخته‌اند، برخی از آن‌ها (نظریه اقتصاد خانوار، رویکرد جامعه‌شناختی و رویکرد روان‌شناسی اجتماعی) وجود فرزندان در خانواده را یک سازوکار تثبیت‌کننده وضعیت زناشویی می‌دانند و دسته‌ای دیگر (الگوی تعارض نقش، الگوی محدودیت آزادی و الگوی هزینه مالی) وجود فرزندان در خانواده را عامل انحلال ازدواج و افزایش طلاق در جامعه می‌دانند (Ma et al, 2019: 755; Kaplan et al, 2020: 127).

طبق نظریه جدید اقتصاد خانوار، کودکان احتمال طلاق را کاهش می‌دهند؛ زیرا آن‌ها سرمایه ویژه حاصل از یک ازدواج را تشکیل می‌دهند که در ثبات و پایداری خانواده مؤثر هستند (Becker et al, 1977: 1146). در رویکرد اقتصادی فرزندان یک سرمایه‌گذاری خاص زناشویی هستند و از این رو با انحلال ازدواج برای والدین ارزش کمتری پیدا می‌کنند (Kaplan et al, 2020: 127). سرمایه خاص زناشویی، سودهای زناشویی را در ازدواج فعلی بیش از فایده بیرونی افزایش داده و احتمال طلاق افراد را کاهش می‌دهند (Chiappori et al, 2018: 836-839).

از دیدگاه جامعه‌شناختی، فرزندان با افزایش همبستگی ارگانیک، خانواده‌ها را کنار هم نگه می‌دارند (Durkheim, 1984: 221). همچنین داشتن فرزند در خانواده باعث تصورات منفی زوجین نسبت به طلاق می‌شود (Waite & Lillard, 1991: 937). در رویکرد جامعه‌شناختی فرزندان موقعیت منحصربه‌فردی در روابط زناشویی دارند و حضور آن‌ها در خانواده احساس تعهد والدین را افزایش می‌دهد، که این امر باعث استحکام خانواده، تقویت پیوند بین زوجین و تقویت بین والدین و فرزندان می‌شود (Morgan et al, 1988: 112).

رویکرد روان‌شناسی اجتماعی نیز فرزندان را به عنوان یک محصول مشترک زن و مرد می‌بیند که تعهد شرکا را به ادامه ازدواج افزایش می‌دهد (Brines & Joyner, 1991: 336-338). از نظر این رویکرد وابستگی‌های عاطفی زن و مرد به فرزندان باعث استحکام روابط زناشویی و در نتیجه کاهش میزان طلاق در جامعه می‌شود (Kaplan et al, 2020: 127).

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

روش پژوهش

مطالعه پیش‌رو جهت بررسی تأثیر داشتن فرزند بر احتمال طلاق در زنان ایرانی از روش تحلیل داده‌های ثانویه دو درصد سرشماری مرکز آمار ایران سال ۱۳۹۵ استفاده نموده است. این داده‌ها شامل دو بخش خانوار و فردی است که در بخش فردی اطلاعات افراد خانوارهای نمونه آورده شده است. مجموع داده‌ها در بخش فردی شامل ۱.۵۷۹.۴۳۵ نمونه است که ۷۸۳.۰۶۰ (۴۹/۵ درصد) نمونه از آن را زنان تشکیل می‌دهند. بعد از ارزیابی درونی از ستون‌های اطلاعاتی در بخش داده‌های فردی، زنانی که از لحاظ وضعیت زناشویی دارای کد صفر (دارای همسر) و یک (بی‌همسر بر اثر طلاق) بوده، به‌عنوان نمونه نهایی انتخاب و وارد تحلیل شده‌اند. بنابراین از مجموع کل زنان در بخش فردی، ۴۳۶.۵۵۱ از آن‌ها دارای همسر و بی‌همسر بر اثر طلاق بوده‌اند (۴۲۲.۳۶۳ زنان دارای همسر با و ۱۴.۱۸۸ زنان بی‌همسر بر اثر طلاق) که نمونه پژوهش حاضر را تشکیل می‌دهند و در نهایت تحلیل نهایی بر روی این نمونه انجام شده است. همچنین داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS ۲۶ پردازش و تجزیه و تحلیل شده‌اند. در تحلیل روابط دومتغیره از آزمون کای اسکوتر و در تحلیل چند متغیره از مدل رگرسیونی لجیت استفاده شده است.

با توجه به این‌که برای استفاده از روش تحلیل پیشینه واقعه به داده‌های پانل طولی و کوهورتی نیاز است و این داده‌ها در مورد طلاق عملاً در دسترس نبود؛ و از طرفی از آن‌جا که متغیر وابسته احتمال طلاق است، مشروط بر این‌که قبلاً ازدواج کرده باشد (بی‌همسر بر اثر طلاق = ۱؛ دارای همسر = ۰) از روش رگرسیون لجیت چندمتغیره جهت بررسی تأثیر داشتن فرزند و تعداد آن‌ها بر احتمال طلاق زنان استفاده شد. در این روش تأثیر متغیرهای مستقل بر احتمال وقوع یک طبقه خاص از متغیر وابسته که اصطلاحاً احتمال وقوع رویداد خوانده می‌شود، بررسی می‌گردد و بر اساس تابع نمایی متغیرهای مستقل برآورد می‌شود (رابطه ۱).

$$p = \frac{e^{B_0 + B_1 X_1 + B_2 X_2 + \dots + B_J X_J + \dots + B_K X_K}}{1 + e^{B_0 + B_1 X_1 + B_2 X_2 + \dots + B_J X_J + \dots + B_K X_K}} \quad \text{رابطه (۱)}$$

که در آن p احتمال وقوع رویداد موردنظر و e عدد ثابت نپر و پایه لگاریتم طبیعی است (معادل ۲/۷۱۸۲۸۱۸۲۸۴۵۹۰۴۷) و X_J متغیر مستقل J ام و B_J ضریب رگرسیون لجستیک

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

بوده‌اند که بالا ۴۶ درصد آن‌ها دارای یک فرزند در خانواده هستند. این موضوع نشان‌دهنده تعداد بالای فرزندان در خانواده‌های دارای همسر و تعداد کم فرزندان در خانواده‌های زنان طلاق گرفته است.^۱

وضعیت فعالیت زنان متغیر دیگری است که اطلاعات آن در جدول ۱ آمده و نشان می‌دهد حدود ۸۱ درصد زنان دارای همسر، خانه‌دار بوده‌اند و این رقم برای زنان بی‌همسر بر اثر طلاق حدود ۴۷ درصد است. همین‌طور حدود ۱۰ درصد زنان دارای همسر و ۲۶ درصد زنان بی‌همسر بر اثر طلاق شاغل هستند. از لحاظ وضعیت سواد، زنان بی‌همسر بر اثر طلاق وضعیت بهتری دارند به‌طوری که بالای ۹۰ درصد آن‌ها باسواد هستند که بالاتر از میانگین کشوری باسواد زنان است. در مقابل این رقم برای زنان دارای همسر حدود ۸۳ درصد است. به لحاظ میزان تحصیلات همان‌طور که مشاهده می‌شود بالای ۲۵ درصد زنان همسر دار و حدود ۱۷ درصد زنان بی‌همسر بر اثر طلاق دارای تحصیلات ابتدایی هستند. نکته مهم در مورد میزان تحصیلات، درصد بالای زنان بی‌همسر بر اثر طلاق از تحصیلات دانشگاهی است، به‌طوری که حدود ۲۸ درصد آن‌ها دارای تحصیلات دانشگاهی هستند. در مقابل این رقم برای زنان همسر دار حدود ۲۱ درصد است. همان‌طور که داده‌های جدول نیز نشان می‌دهد، محل سکونت ۸۵ درصد زنان بی‌همسر بر اثر طلاق مناطق شهری است و این رقم برای زنان همسر دار ۷۴ درصد است. این موضوع نشان‌دهنده میزان طلاق بیشتر زنان در مناطق شهری است.

جدول ۱. مشخصه‌های جمعیتی زنان همسر دار و مطلقه در ایران، ۱۳۹۵

Table 1. Demographic Characteristics of Married and Divorced Women in Iran, 2016

Variable		Married Women		Divorced Women		Total	
		Number of cases	Percent	Number of cases	Percent	Number of cases	Percent
Age	19-10	11939	2/8	223	1/6	12162	2/8
	29-20	94299	22.3	2579	18/2	96878	22/2
	39-30	127128	30/1	5003	35/2	132113	30/2

^۱. این فرض را می‌توان مطرح کرد که موضوع تا حدودی ناشی از تعداد سال‌های مشترک زوجین می‌تواند باشد که اطلاعات مربوط به آن در این داده در دسترس نیست.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

Variable		Married Women		Divorced Women		Total	
		Number of cases	Percent	Number of cases	Percent	Number of cases	Percent
Residence	Undeclared	297	0/1	13	0/1	310	0/1
	Urban	315648	74/7	12144	85/4	327762	75/1
	Rural	106715	25/3	2074	14/6	108789	24/9
Total		422363	100	14188	100	436551	100

منبع: یافته‌های پژوهش

به‌منظور فهم بهتر اثر فرزندان بر طلاق زنان، رابطه داشتن/ نداشتن فرزند، تعداد فرزندان و وضعیت تأهل زنان آزمون شد که نتایج در جدول ۲ گزارش شده است و نشان می‌دهد با داشتن فرزند در خانواده، درصد زنان بی‌همسر بر اثر طلاق کاهش پیدا می‌کند. رابطه مذکور از نظر آماری نیز در سطح ۰/۰۵ معنادار است ($\text{sig}=0/000$). همان‌طور که داده‌های جدول نشان می‌دهد از این نظر شکاف گسترده‌ای بین زنان همسر دار و بی‌همسر بر اثر طلاق وجود دارد. به‌طوری که نزدیک به ۳۴ درصد زنان بی‌همسر بر اثر طلاق افرادی هستند که در طول دوران ازدواج خود هیچ تولد زنده‌ای نداشته‌اند. در مقابل این رقم برای زنان همسر دار تنها حدود ۱۴ درصد است. این نتایج بیان‌گر این است که والد شدن در خانواده‌های ایرانی، مبنای مهمی برای ثبات روابط زناشویی فراهم می‌کند.

متغیر دیگری که رابطه آن با وضعیت تأهل زنان در جدول ۱ آمده، تعداد فرزندان در خانواده است که مشاهده می‌شود رابطه معناداری بین تعداد فرزندان در خانواده و وضعیت تأهل زنان وجود دارد ($\text{sig}=0/000$). به‌طوری که با افزایش تعداد فرزندان در خانواده از فرزند دوم به بعد، درصد زنان بی‌همسر بر اثر طلاق کاهش و درصد زنان دارای همسر افزایش پیدا می‌کند. این موضوع نیز نشان‌دهنده اهمیت داشتن فرزند و تأثیر تعداد فرزندان در ثبات و پایداری روابط زناشویی و خانواده در ایران است.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

دارای فرزند در مقایسه با کسانی که بدون فرزند هستند، کمتر است. همین‌طور احتمال طلاق زنان که یک، دو و سه فرزند دارند در مقایسه با زنان بدون فرزند کمتر است.

در الگوی دوم با ورود متغیر سن تغییری در زیادی در معنی‌داری متغیرهای الگوی اول ایجاد نشده است و این متغیرها همچنان معنی‌دار هستند. همچنین رابطه بین متغیر سن و احتمال طلاق زنان نیز معنی‌دار شده است. بدین‌صورت که احتمال طلاق زنان در سنین بالاتر بیشتر است. در این الگو تغییر زیادی در ضریب تعیین متغیرهای مستقل با متغیر وابسته ایجاد نشده و این مقدار همچنان نزدیک به ۷ درصد است.

با ورود متغیرهای وضع سواد و میزان تحصیلات در الگوی سوم تغییری در معنی‌داری سایر متغیرها ایجاد نشده و متغیرهای داشتن فرزند، تعداد فرزندان و سن همچنان رابطه‌ی معنی‌داری با متغیر وابسته دارند. در این الگو، احتمال طلاق زنان با سواد در مقابل زنان بی‌سواد ۴۲ درصد بیشتر است. همچنین احتمال طلاق زنان با تحصیلات بالاتر، بیشتر است. به‌طوری‌که احتمال طلاق زنان با تحصیلات پیش‌دانشگاهی و دانشگاهی در مقایسه با زنان دارای تحصیلات ابتدایی به‌ترتیب ۵۲ و ۴۷ درصد بیشتر است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، با ورود متغیرهای وضع سواد و میزان تحصیلات در این الگو، ضریب تعیین متغیر وابسته نیز افزایش پیدا می‌کند و از حدود ۷ درصد به بالای ۱۴ درصد می‌رسد که به معنای این است که این متغیرها در مجموع بالای ۱۴ درصد تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌کنند.

در الگوی چهارم متغیرهای وضع فعالیت و محل سکونت نیز به الگوهای قبلی اضافه شده‌اند که نتایج جدول بیان‌گر این است که متغیرهایی که به لحاظ آماری در الگوهای ۱ تا ۳ معنی‌دار بودند، در این الگو نیز معنی‌دار هستند. همچنین در این الگو طبقه متوسطه از متغیر میزان تحصیلات که در الگوی قبلی معنی‌دار نشده بود، با ورود متغیرهای جدید معنی‌دار شده است. علاوه‌بر این، یافته‌ها نشان می‌دهد احتمال طلاق زنان بی‌کار و خانه‌دار در مقایسه با زنان شاغل کمتر است. نتایج این الگو همچنین نشان می‌دهد احتمال طلاق زنان ساکن در مناطق شهری در مقایسه با زنان روستایی، ۷۶ درصد بیشتر است. در نهایت این که مجموع این متغیرها توانسته‌اند ۱۶/۵ درصد از تغییرات احتمال طلاق (تغییر وضعیت تأهل) زنان را تبیین کنند.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منبع: یافته‌های پژوهش (*معنی‌داری در سطح ۰/۰۵)

بحث و نتیجه‌گیری

ایران در دهه‌های گذشته تغییرات عمده‌ای را به لحاظ اقتصادی- اجتماعی و جمعیتی تجربه نموده است (بگی و عباسی شوازی، ۱۳۹۹: ۴) که نهاد خانواده را با چالش‌های جدیدی مواجه ساخته است. به‌طوری که با توجه به تغییرات ایجاد شده در حوزه خانواده، این نهاد به شکل فزاینده‌ای در معرض تهدید و از هم‌گسیختگی قرار گرفته است (ملتفت و همکاران، ۱۳۹۹: ۵۴۹). هرچند تشکیل، انسجام و استحکام بنای خانواده از نقطه‌نظر اجتماعی و مذهبی در ایران همواره مورد تشویق و تأکید بوده و در فرهنگ ایرانیان بی‌ثباتی در کانون گرم خانواده مقبولیت اجتماعی و فرهنگی چندانی نداشته است؛ اما تحت تأثیر فرآیندهای جدید فناورانه و ارزشی، انسجام خانواده‌ها با مسائل جدی مواجه شده است که در گذشته مشابه آن در این سطح وجود نداشته و در دهه‌های اخیر، با وجود سیاست‌گذاری‌های اجتماعی و برنامه‌ریزی‌های فرهنگی، به سمتی حرکت می‌کند که وقوع طلاق‌ها در حال افزایش است (صادقی، ۱۳۹۵: ۱۹۱ و ترابی و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۳). این مطالعه با هدف پی‌بردن به این سؤال که آیا داشتن فرزند و تعداد آن‌ها در خانواده بر احتمال طلاق زنان در ایران مؤثر است یا خیر؟ انجام شده است.

در این راستا نتایج نشان داد که داشتن فرزند و تعداد آن‌ها در خانواده‌های ایرانی، احتمال طلاق زنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. به‌طوری که حضور فرزندان در خانواده احتمال طلاق زنان را کاهش می‌دهد و زنانی که در طول دوران ازدواج خود فرزند زنده‌ای به دنیا آورده‌اند در مقابل زنانی که هیچ‌گونه تولد زنده‌ای نداشته‌اند، احتمال طلاق آن‌ها کمتر است. همچنین نتایج تحقیق نشان داد که افزایش تعداد فرزندان، اثر تثبیت‌کننده‌ای بر ثبات و پایداری خانواده و ازدواج دارد. به‌طوری که استحکام روابط زناشویی در خانواده‌های دارای سه فرزند و بیشتر نسبت به دیگر خانواده‌ها بیشتر است. این نتایج با نتایج مطالعات (Morgan et al, 1988: 112; ; Erlangsen & Andersson, 2001: 3; Lillard & Waite, 1993: 675-677; Xu et al: 17-18, 2015; Hart et al, 2017: 319; Chiappori et al, 2018: 836-839; Kaplan et al, 2020: 135-140) همسو است. به‌عنوان مثال، نتایج مطالعه ارلانگسن و اندرسون (۲۰۰۱) در بررسی تأثیر فرزندان بر احتمال طلاق زنان در سوئد نشان داد وجود فرزندان خطر طلاق زنان را کاهش

پروپوزیشن گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

همچنین نتایج تحقیق نشان داد باسوادی زنان در احتمال طلاق آن‌ها مؤثر است. به‌طوری که احتمال طلاق زنان باسواد در مقایسه با زنان بی‌سواد حدود ۵۰ درصد بیشتر است. همین‌طور احتمال طلاق زنان با تحصیلات بالاتر در مقایسه با زنان دارای تحصیلات ابتدایی بیشتر است. وضعیت اشتغال زنان نیز عامل مؤثری در احتمال طلاق آنان محسوب می‌شود و زنان شاغل در ایران از احتمال طلاق بیشتری نسبت به دیگر زنان برخوردارند. در این راستا نتایج تحلیل چندمتغیره نشان داد احتمال طلاق زنان بی‌کار و خانه‌دار در مقایسه با زنان شاغل کمتر است. به‌علاوه، وضعیت سکونت زنان در ایران یک عامل اثرگذار بر احتمال طلاق آن‌ها است. به‌طوری که استحکام روابط زناشویی در مناطق روستایی نسبت به مناطق شهری بیشتر است.

به‌طور کلی یکی از مشکلات اساسی حوزه مطالعاتی خانواده و به‌طور خاص طلاق در ایران، فقدان داده‌های معتبر و پوشش ناقص آمارهای مربوط به آن است. این مطالعه نیز از این محدودیت‌ها رنج می‌برد که ازجمله آن‌ها می‌توان به نبود اطلاعات در مورد سن فرزندان و سن کوچک‌ترین فرزند، جنسیت فرزندان، عدم اطلاعات در مورد ترتیب ازدواج و ازدواج‌های مجدد و همچنین فرزندآوری قبل از ازدواج‌های مجدد اشاره کرد. لذا با توجه به این‌که وجود فرزندان در خانواده و مشخصه‌های آن‌ها از عوامل اصلی اثرگذار بر میزان طلاق زوجین و به‌خصوص زنان هستند، پیشنهاد می‌شود سازمان‌های مربوطه (سازمان ثبت و احوال ایران، دفتر رسمی ثبت ازدواج و طلاق، دادگاه‌های خانواده در سراسر کشور) که در حوزه خانواده و جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات لازم در مورد آن فعالیت می‌کنند، اطلاعاتی از این قبیل را هنگام طلاق زوجین ثبت نمایند. چرا که با وجود دسترسی محققان به داده‌های مربوط به این معیارها در مطالعات بعدی می‌توان اطلاعات دقیق‌تری در مورد نحوه اثرگذاری فرزندان و مشخصه‌های آن‌ها بر میزان‌های طلاق زوجین (به‌خصوص زنان) و همچنین ارزش فرزندان در ثبات و پایداری خانواده در ایران به‌دست آورد.

لذا در یک نتیجه‌گیری کلی می‌توان گفت هرچند تغییرات ارزشی و نگرشی زوجین در ایران و همچنین تفکرات بازاندیشانه مدرن آن‌ها بر تغییرات خانواده و روند افزایش طلاق مؤثر بوده است، اما باید توجه داشت که علی‌رغم افزایش طلاق طی سه‌دهه اخیر، هنوز بیشتر ازدواج‌ها در

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

صادقی، رسول. (۱۳۹۶). نگرش نسبت به پیامدهای طلاق و تأثیر آن بر تمایل زوجین جوان به طلاق در شهر تهران. *مطالعات راهبردی ورزش و جوانان*، ۱۶(۳۸)، ۲۰۵-۲۲.

عباسی شوازی، محمدجلال. (۱۳۹۶). *تحولات و وضعیت جمعیت در جمهوری اسلامی ایران*. موسسه مطالعات و مدیریت جامع و تخصصی جمعیت کشور، تهران، ایران.

عسکری ندوشن، عباس، شمس قهفرخی، مهری و شمس قهفرخی، فریده. (۱۳۹۸). تحلیلی از مشخصه‌های اقتصادی - اجتماعی مرتبط با طلاق در ایران. *پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی*، ۸(۲)، ۱-۱۶.

علی‌مندگاری، ملیحه، قاضی طباطبایی، محمود و ساداتی، سیدمحمدحسینی. (۱۳۹۵). آزمون مدل نظری مفهومی تمایل زوجین به طلاق در شهر تهران. *مطالعات جمعیتی*، ۲(۱)، ۶۱-۹۳.

محمدپور، احمد، رضایی، مهدی، پرتوی، لطیف و صادقی، رسول. (۱۳۸۸). بازسازی معنایی تغییرات خانواده به شیوه نظریه زمینه‌ای (مطالعه موردی: ایلات منگور و گورک). *خانواده‌پژوهی*، ۵(۳)، ۳۳۰-۳۰۹.

مرکز آمار ایران. سرشماری عمومی جمعیت و مسکن ۱۳۷۵-۱۳۹۵.

ملتفت، حسین، شهری‌ثانی، داود، محبی، مهیار و هاشمی، فاطمه. (۱۳۹۹). پویایی طلاق در ایران با تأکید بر دوره ۹۳-۱۳۸۳. *خانواده‌پژوهی*، ۱۶(۶۴)، ۵۴۷-۵۶۸.

Abbasi-Shavazi, M.J (2017). Iran's Population Situation Analysis, National Institute of Population Research and UNFPA, Tehran. (Persian)

Abbasi Shavazi, M. J., Morgan, S.P., Hosseini Chavoshi, M., & McDonald, P. (2009). Family change and continuity in Iran: Birth control use before first pregnancy. *Journal of Marriage and Family*, 71(5), 1309-1324.

Aghajanian, A., & Thompson, V. (2013). Household size and structure in Iran: 1976-2006. *The Open Family Studies Journal*, 5(1), 1-9.

Alimondegari, M., Ghazi Tabatabaie, M., & Sadati, S.M.H. (2016). Examining a Theoretical-Conceptual Model of Tendency to Divorce among Couples in Tehran City. *Population Policy Research*, 2(1), 61-93. (Persian)

Andersson, G. (1997). The impact of children on divorce risks of Swedish women. *European Journal of Population/Revue Européenne de Démographie*, 13, 109-145.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

- Hart, R. K., Lyngstad, T. H., & Vinberg, E. (2017). Children and union dissolution across four decades: Evidence from Norway. *European Sociological Review*, 33(2), 317-331.
- Garvin, V. (1997). The Cultural Contradictions of Motherhood. *Journal of Marriage and Family*, 59(2), 492.
- Heaton, T. B. (1990). Marital stability throughout the child-rearing years. *Demography*, 27, 55-63.
- Hill, M. S. (1988). Marital stability and spouses' shared time: A multidisciplinary hypothesis. *Journal of Family Issues*, 9(4), 427-451.
- Jalovaara, M. (2013). Ressources socio-économiques et dissolution des cohabitations et des mariages. *European Journal of Population/Revue Européenne de Démographie*, 29, 167-193.
- Jennings, E. A. (2016). Predictors of marital dissolution during a period of rapid social change: Evidence from South Asia. *Demography*, 53(5), 1351-1375.
- Kaplan, A., Endeweld, M., & Herbst-Debby, A. (2020). The more the merrier? The effect of children on divorce in a pronatalist society. *Divorce in Europe: New Insights in Trends, Causes and Consequences of Relation Break-ups*, 123-143.
- Lillard, L. A., & Waite, L. J. (1993). A joint model of marital childbearing and marital disruption. *Demography*, 30(4), 653-681.
- Lutz, W. (1991). *Effects of children on divorce probabilities and of divorce on fertility: The case of Finland 1984* (IIASA Working Paper No. WP-91-035). International Institute for Applied Systems Analysis.
- Lutz, W., Wils, A. B., & Nieminen, M. (1991). The demographic dimensions of divorce: The case of Finland. *Population Studies*, 45(3), 437-453.
- Ma, L., Rizzi, E., & Turunen, J. (2019). Childlessness, sex composition of children, and divorce risks in China. *Demographic Research*, 41, 753-780.
- Mohammadpur, A., Rezaei, M., Partovi, L., & Sadeghi, R. (2009). The meaning reconstruction of family changes using grounded theory. *Journal of Family Research*, 5(3), 309-330. (Persian)

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

- Twenge, J. M., Campbell, W. K., & Foster, C. A. (2003). Parenthood and marital satisfaction: a meta analytic review. *Journal of Marriage and Family*, 65(3), 574-583.
- Vignoli, D., & Ferro, I. (2009). Rising marital disruption in Italy and its correlates. *Demographic Research*, 20, 11-36.
- Waite, L. J., & Lillard, L. A. (1991). Children and marital disruption. *American Journal of Sociology*, 96(4), 930-953.
- Xu, Q., Yu, J., & Qiu, Z. (2015). The impact of children on divorce risk. *The Journal of Chinese Sociology*, 2, 1-20.

© 2024 Alzahra University, Tehran, Iran. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

نویسندگان

dshahpari@ut.ac.ir

داود شهپری ثانی

دانشجوی دکتری جمعیت‌شناسی، گروه جمعیت‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

mabbasi@ut.ac.ir

محمد جلال عباسی شوازی

استاد گروه جمعیت‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.